

YAYIMLANMIŞ KADIN PORTRESİNE YENİ BİR DÖNEM ÖNERİSİ

Yaşar ARLI

Dr. Araş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, yasararli(@)akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7799-6764

Arlı, Yaşar. “Yayımlanmış Kadın Portresine Yeni Bir Dönem Önerisi”. ulakbilge, 62 (2021 Temmuz): s. 989–993. doi: 10.7816/ulakbilge-09-62-05

ÖZ

Roma İmparatorluk dönemi portre sanatında önemli çalışmaları bulunan J. İnan ve E. A. Rosenbaum'un birlikte kaleme aldıkları kadın başındaki kuaförlük modasının Domitia Longina portreleriyle benzerliğinden dolayı doğrudan Flaviuslar Hanedanlığı dönemi önerisi getirilmiştir. 1979 yılındaki çalışmada Domitia Longina portrelerindeki herhangi bir tipolojik ayrıma gidilmemiş ve Domitia Longina portreleri Flaviuslar Hanedanlığı dönemiyle sınırlandırılmıştır. Bu dönemi tanımlama ve tarihlendirmede oldukça önemli olan süngerimsi saç kütesi şeklindeki kuaförlük modası da İstanbul eserinde çelenkvari saç kütesi görünümündedir. Bu saç modası da Flaviuslar Hanedanlığı dönemi içerisindeki Iulia Titi ve Domitia Longina portrelerindeki kuaförlük modasıyla benzerlik göstermemektedir. Flaviuslar Hanedanlığı dönemi sonrasında onurlandırılan ve yeni saç modasıyla portreleri yapılan III. tipteki Domitia Longina portreleriyle benzerdir. Nerva - Erken Traianus dönemine tarihlendirilen bu yeni saç modası da her ne kadar özünde Flaviuslar Hanedanlığını anımsatsa da saç buklelerinin daha da abartılı işlendiği bu kuaförlük modası, Flaviuslar Hanedanlığı dönemi sonrasına tarihlenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Portre, Domitia Longina, III. tip, Nerva - Erken Traianus dönemi

Makale Bilgisi:

Geliş: 14 Mayıs 2021

Düzeltilme: 7 Temmuz 2021

Kabul: 21 Temmuz 2021

Giriş

J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından 1979 yılında yayımlanan kadın başı, Flaviuslar dönemine tarihlenen özel bir portre olarak değerlendirilmiştir (İnan ve Rosenbaum, 1979: 291 lev. 199 res. 1-3). 1979 yılındaki çalışmada herhangi bir portre tipolojisinin de belirtilmediği portre baş, bir kez daha irdelenerek yeni bir dönem önerisi getirilmiştir. Portre tipolojisinin tanımlandığı İstanbul eserindeki alın üzerindeki saç buklelerinin kör noktalar şeklinde işlendiği çelenkvari saç kütleli görünümündeki kuaförlük modası, Domitia Longina'nın III. tip portrelerinde görülmektedir (Varner, 1995: 203-204). İmparator Domitianus'un ölümü sonrasında ortaya çıkan bu saç modası da Nerva - Erken Traianus dönemine tarihlenmektedir (Wegner, 1966: 56-57 lev. 57; Erim, 1986: 43; Hermann, 1991: 40, 42 res. 11; Varner, 1995: 203-204; Smith vd., 2006: 207-209; Özgan, 2013: 110). Flaviuslar Hanedanlığı döneminde alın üzerindeki saç buklelerinin abartılarak işlendiği ve saç buklelerinin de kör noktalar ya da yüzük şeklindeki halkalar biçiminde verildiği süngerimsi saç kütleli şeklindeki kuaförlük modası ilk kez imparator Titus'un kızı Iulia Titi'nin (Zoridis, 1984: 592-593) "Augusta" tipi portrelerinde görülmektedir (Bernoulli, 1891: 49 lev. 16; Wegner, 1966: 54 lev. 42; Poulsen, 1974: 45-46 lev. 18; Rystedt, 1977: 70-72 res. 2, 4; Zoridis, 1984: 593 lev. 79 res. 1-4; Maderna-Lauter, 1999: 184 lev. 43 res. 4; Özgan, 2013: 107). Yay şeklindeki alın üzerinde saçtaki bal peteği olarak da yorumlanan bu saç modası MS 80 yıllara tarihlendirilmektedir (Wegner, 1966: 54 lev. 42; Maderna-Lauter, 1999: 184). Flaviuslar Hanedanlığı'nın bir diğer önemli kadını ise Domitianus'un eşi olan ve sonradan boşandığı ve sonrasında da sarayına yeniden davet ederek birlikte yaşadığı Domitia Longina'dır (McDermott ve Orentzel, 1979: 72; Akşit, 1985: 160; Burns, 2007: 91). Domitia Longina'nın da III portre tipi bulunmaktadır (Varner, 1995: 187-206). I. tip imparator tahta çıkmadan önceki yıllara aittir (Varner, 1995: 191-192). MS 70 - 80 yıllarında görülen bu saç modasındaki süngerimsi saç kütleli, basık ve geniş bir bant görünümündedir (Varner, 1995: 191-192 res. 2). I./II. tipe geçiş aşaması olarak yorumlanan geçişlerin de oldukça yumuşak verildiği dört katmanlı dalgalı saç kütleli de MS 80 - 81 yıllarına verilmektedir (Fittschen ve Zanker, 1983: 51 lev. 83 res. 65; Kiss, 1984: 150 res. 104-105; Varner, 1995: 196, 198). II. tipte ise üçgen alın üzerindeki saç buklelerinin abartılarak işlendiği süngerimsi saç kütleli, Domitianus'un tahta çıkmasından yaklaşık iki hafta sonra "Augusta" unvanıyla onurlandırdığı Domitia Longina portrelerinde görülmektedir (Wegner, 1966: 67-68 lev. 54; Varner, 1995: 194-196). III. tipte de alın üzerindeki süngerimsi saç buklelerinin daha da abartılarak oldukça ütopik bir görümün kazandığı çelenkvari saç kütleli şeklindeki saç modasıdır (Wegner, 1966: 56-57 lev. 57; Varner, 1995: 203-204 res. 14). Kötü yönetiminden dolayı hakkında "Damnatio Memoriae" kararı çıkartılan Domitianus'un ölümünde parmağı bulunan Domitia Longina, Domitianus'tan sonra tahta çıkan imparator tarafından da onurlandırılmış ve portreleri yontulmaya devam edilmiştir (Varner, 1995: 203; Stewart, 2003: 281; Varner, 2004: 122; Tranquillus, 2008: 260; Kleiner, 2010: 134-135). Bu açıklamalar doğrultusunda uluslararası portre araştırmacılığı kriterlerine sadık kalınarak değerlendirilen kadın başının durum, tanım ve değerlendirilmesi gerçekleştirilerek arkeoloji bilimine yeniden kazandırılmıştır.

Eserin Envanter Bilgileri

Kadın Başı

İstanbul Arkeoloji Müzeleri (Env. No. 43)

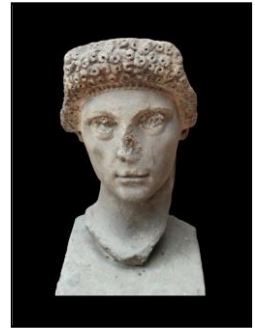
Buluntu yeri bilinmiyor.

B. Y 35,5 cm, B. G 20,5 cm.

Orta tanecikli beyaz mermer.

Nerva - Erken Traianus Dönemi

Alındığı Kaynak: İnan-Rosenbaum 1979, 291 Lev. 199 Res. 1, 2, 3.

Eserin Durumu

Baş, boyun ile gövdenin birleştiği yerden itibaren kırık ve eksik. Kuaförlük modasında küçük kopmalar görülmekte. Kaş ve gözlerde aşınma, zedelenme, eksiklikler ve kopmalar mevcut. Burun ve dudak uçları kırık ve eksik. Başın tepe ve arka kısmı düz bir şekilde eksik ve kopuk.

Eserin Tanımı

Günümüze kadar koruna gelen eserin karakteristik özellikleri dikkate alındığında baş, genç bir kadına ait olmalıdır. Baş, hafif sağa döndürülmüştür. Gözler uzağa bakmaktadır. Alın üzerindeki saç tellerinin abartılarak

işlendiği çelenkvari bir saç kütesi söz konusudur. Bu kuaförlük modasındaki saç bukleleri kör noktalar şeklinde işlenmiştir. Çelenkvari saç kütesinin hemen altında serbest bırakılan kısa saç bukleleri de kulaktan kulağa yüzeysel bir taç gibi geniş alnı çevrelemektedir. Birbiri ardına sıralanan yüzeysel bir taç görünümündeki bu saç bukleleri de orak şeklindedir. Başın tepe ve arka kısmının düz bir şekilde eksik bırakılmasından dolayı alın üzerindeki saç modasının nasıl tamamlandığı hakkında bilgi sahibi değiliz. Alın dar ve düzdür. Kaşlar ince ve yay şeklindedir. Gözler açık ve iridir. Göz kapakları etlidir. Kırık burnun, burun kökünden itibaren düz olduğu anlaşılmaktadır. Alın üzerindeki kuaförlük modasının altında bırakılan kulakların yalnızca kulak memeleri görülmektedir. Elmacık kemikleri belirgin, yanaklar ise dolgundur. Ağız küçük ve hafif bir şekilde açıktır. Birbiriyle temas etmeyen dudaklar incedir. Ağız kenarlarında küçük çukurluklar görülmektedir. Üst dudak alanı dardır. Yağlı çene, dışarıya doğru taşkındır. Oval yüz, çeneye doğru sivrilmiştir. Boyun ince ve zariftir. Başın hafif döndürülmesiyle boynun sol kısmı, sağa oranla daha uzundur. Boyun damarı belirgindir. Kabaca işlenen başın tepe ve arka kısmı düz bir şekilde yarım bırakılmıştır. Baş, bir portre heykele ait olmalıdır.

Eserin Değerlendirilmesi

İlk kez 1979 yılında J. İnan ve E. A. Rosenbaum'un birlikte kaleme aldıkları çalışmada değindikleri kadın başı, Flaviuslar dönemine tarihlenen özel bir portre olarak yorumlanmıştır (İnan ve Rosenbaum, 1979: 291). Kadın başındaki kuaförlük modası, Domitia Longina portresi ile karşılaştırılmış ve bu döneme tarihlendirilmiştir (İnan ve Rosenbaum, 1979: 291). İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki kadın başını, Roma Ulusal Müzesi'ndeki III. tipteki Domitia Longina portresiyle (Wegner, 1966: 70-71 lev. 57) karşılaştırdığımızda alın üzerindeki saç tellerinin abartılarak işlendiği çelenkvari saç kütesi görünümündeki saç modasının benzer olduğu görülmektedir. Kadın başındaki saç modası, her ne kadar J. İnan ve E. A. Rosenbaum yorumladıkları gibi Domitia Longina portresiyle uyum gösterse de bu kuaförlük modasının (III. tip) ortaya çıkışı Domitianus'un ölümünden sonradır (Varner, 1995: 203). Ayrıca alın şekli ve çelenkvari saç kütesinin hemen altında serbest bırakılan kısa saç bukleleri de eseri, Domitia Longina portrelerinden ayırmaktadır. Kadın başındaki geniş alın üzerinde kulaktan kulağa yüzeysel bir taç gibi alnı çevreleyen orak görünümündeki kısa saç bukleleri de Albertinum Müzesi'ndeki Erken Traianus dönemi kadın portresiyle benzerdir (West, 1941: 91, 92 lev. 26 res. 95). Bu yüzden ki kadın başının tarihlendirilmesi konusunda J. İnan ve E. A. Rosenbaum ile aynı görüş paylaşılmamıştır. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki kadın başını, Nerva - Erken Traianus dönemine vermek yerinde olacaktır.

Görseller:

Resim 1, 2, 3. Özel kadın portresi, Nerva-Erken Traianus dönemi (Fotoğraf, Arlı, Y. 2018).

Sonuç

Buluntu yeri bilinmeyen ve bugün İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde korunan portre baştaki saç modası J. İnan ve E. A. Rosenbaum tarafından Domitia Longina portrelerindeki saç modasıyla karşılaştırılarak Flaviuslar dönemine

verilmiştir. Domitia Longina portrelerindeki saç modasıyla benzer İstanbul eserindeki kuaförlük modası, gerçekleştirilen irdelemeler neticesinde Domitia Longina'nın III. tip portrelerine örnektir. Flaviuslar Hanedanlığı resmi kadın portrelerindeki tanımlayıcı kuaförlük modası alın üzerindeki saç buklelerinin abartılarak işlendiği saçtaki bal peteği olarak da yorumlanan süngerimsi saç kütesidir. Bu dönemin iki önemli hanedan mensubu Iulia Titi ve Domitia Longina portrelerinde görülen bu saç modası Flaviuslar Hanedanlığı döneminin en önemli üslup özelliğidir. İstanbul eserindeki kuaförlük modasında ise Flaviuslar Hanedanlığı döneminden aşına olunan saç modasından farklı olarak saç buklelerinin oldukça ütopik işlendiği çelenkvari saç kütesi şeklindeki saç modası görülmektedir. Domitianus'un ölümüyle ortaya çıkan ve Domitia Longina'nın III. tip portrelerinde görülen bu saç modası da Nerva - Erken Traianus dönemine tarihlendirilmektedir.

Kaynaklar

- Akşit, O. (1985). *Roma İmparatorluk Tarihi I (MÖ 27 - 192)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Bernoulli, J. J. (1891). *Römische Ikonographie: Die Bildnisse der Römischen Kaiser II. Von Galba bis Commodus*. Stuttgart, Berlin, Leipzig: Union Deutsche Verlagsgesellschaft.
- Burns, J. (2007). *Great Women of Imperial Rome: Mothers and Wives of the Caesars*. London and New York: Routledge.
- Erim, K. T. (1986). *Aphrodisias: City of Venus Aphrodite*. London: Blond&White Limited.
- Fittschen, K. ve Zanker, P. (1983). *Katalog der römischen Porträts in den Capitolinischen Museen und den anderen kommunalen Sammlungen der Stadt Rom: Band III-Text*. West Germany: Philipp von Zabern, Mainz am Rhein.
- Fittschen, K. ve Zanker, P. (1983). *Katalog der römischen Porträts in den Capitolinischen Museen und den anderen kommunalen Sammlungen der Stadt Rom: Band III-Tafeln*. West Germany: Philipp von Zabern, Mainz am Rhein.
- Herrmann, Jr. J. (1991). Rearranged Hair: A Portrait of a Roman in Boston and Some Recarved Portraits of Earlier Imperial Times. *Journal of the Museum of Fine Arts*, 3, 34-50.
- İnan, J. ve Rosenbaum, E. A. (1979). *Römische und Frühbyzantinische Porträtplastik aus der Türkei-Text*. West Germany: Philipp von Zabern, Mainz am Rhein.
- İnan, J. ve Rosenbaum, E. A. (1979). *Römische und Frühbyzantinische Porträtplastik aus der Türkei-Tafeln*. West Germany: Philipp von Zabern, Mainz am Rhein.
- Kiss, Z. (1984). *Etudes sur le Portraits Impérial Romain en Egypte*. Varsovie: PWN-Editions Scientifiques de Pologne.
- Kleiner, F. S. (2010). *A History of Roman Art, Enhanced Edition*. Boston-USA: Clark Baxter.
- Maderne-Lauter, C. (1999). Das Porträt einer Römerin im Frankfurter Liebieghaus. Von der Bedeutung des Stils. (ed. H. v. Steuben). *Antike Porträts: Zum Gedächtnis von Helga von Heintze*. Möhnesee: Bibliopolis.
- McDermott, W. C. ve Orentzel, A. E. (1979). *Roman Portraits: The Flavian and Trajanic Period*. Columbia and London: University of Missouri Press.
- Özgan, R. (2013). *Roma Portre Sanatı II*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Poulsen, V. (1974). *Les Portraits Romains Volume II: De Vespasien Á La Basse-Antiquité Texte*. Kopenhag: Ny Carlsberg.
- Poulsen, V. (1974). *Les Portraits Romains Volume II: De Vespasien Á La Basse-Antiquité Planches*. Kopenhag: Ny Carlsberg.
- Rystedt, E. (1977). A Flavian Portrait Reconsidered. *The Museum of Mediterranean and Near Eastern Antiquities MedelhavsMuseet, Bulletin*, 12, 70-72.
- Smith, R. R. R., Dillon, Sheila, H., ve Christopher H., vd. (2006). *Aphrodisias II: Roman Portrait Statuary from Aphrodisias*. Mainz: Verlag Philipp von Zabern.
- Stewart, P. (2003). *Statues in Roman Society: Representation and Response*. New York: Oxford University Press.
- Tranquillus, G. S. (2008). *On İki Caesar'ın Yaşamı (Çeviri Ed. F Telatar, G Özakürk)*. Ankara: AKDITYK Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Varner, E. A. (1995). Domitia Longina and the Politics of Portraiture. *American Journal of Archaeology*, 99(2), 187-206.
- Varner, E. A. (2004). *Mutilation and Transformation: Damnatio Memoriae and Roman Imperial Portraiture*. Leiden-Boston: Brill.
- Zoridis, P. (1984). Two New Roman Portraits from Athens. *American Journal of Archaeology*, 88(4), 592-594.
- Wegner, M. (1966). *Das Römische Herrscherbild: Die Flavier (Vespasian. Titus. Domitian. Nerva. Iulia Titi. Domitilla. Domitia)*. Berlin: Verlag Gebr. Mann.
- West, R. (1941). *Römische Porträt-Plastik II*. Münih: F. Bruckmann K. G.

A NEW PERIOD PROPOSAL FOR PUBLISHED FEMALE PORTRAIT

Yaşar Arlı

ABSTRACT

Due to the similarity of the hairdressing fashion on female head with the portraits of Domitia Longina written by J. Inan and E. A. Rosenbaum who have important studies about Roman imperial portrait art, Flavian Dynasty period was proposed directly. In the study in 1979, no typological distinction was made among the portraits of Domitia Longina and Domitia Longina portraits were limited to the Flavian Dynasty. Hairdressing fashion in the form of a spongy mass of hair, which is very important in identifying and dating this period, also looks like a wreath-like hair mass in Istanbul piece. This hair style is not similar to the hairdressing fashion of the portraits of Iulia Titi and Domitia Longina during the Flavian Dynasty. It is similar to the portraits of Domitia Longina in IIIrd type who was honoured after the Flavian Dynasty and of whom portraits were made with new hair fashion. Although this new hair fashion, which is dated to Nerva - Early Traianus period, is reminiscent of the Flavian Dynasty in essence, this hairdressing fashion in which the hair tresses are portrayed more exaggerated should be dated after the Flavian Dynasty.

Keywords: Portrait, Domitia Longina, IIIrd type, Nerva - Early Traianus period